

II. Théorie de l'histoire / Theorie van de geschiedenis

ELS WITTE

**«Over bruggen en muren. Hedendaagse Politieke
Geschiedenis en Politieke Wetenschappen
in België (1945-2000)»**

[Sociologie Vandaag, vol. 7]

Leuven, Universitaire Pers, 2003, 175 p.

Het gebeurt niet zo vaak dat er in België grondig wordt nagedacht over de historische discipline en haar verhouding tot andere vormen van wetenschapsbeoefening. Het boek van VUB-hoogleraar Els Witte is alleen daarom al een belangrijke aanwinst. Maar ook om een andere reden springt het in het oog. Haar boek kwam tot stand als gevolg van een lessenreeks in het kader van de Binnenlandse Franqui-leerstoel die ze tijdens het academiejaar 2000-2001 aan de Katholieke Universiteit Leuven hield. Ondanks de afbrokkelende verzuiling zal het in België nog even duren vooral een dergelijke onderneming niet meer automatisch als een opvallend verschijnsel wordt waargenomen. Els Witte behandelt in haar boek de ontwikkeling van de politieke contemporanistiek – de geschiedschrijving over de politiek tijdens de ‘Nieuwste Tijd’ – en van de politieke wetenschappen in België sinds de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast bespreekt ze de mogelijkheden van samenwerking tussen beide disciplines.

In een eerste hoofdstuk bespreekt Witte ontstaan en ontwikkeling van de contemporaine geschiedschrijving in België als een aparte discipline die zich van de algemene geschiedenis losmaakt. Dit doet zij door de ontwikkelingen in kaart te brengen die zich aan alle

grote Belgische universiteiten (Brussel, Gent, Leuven, Luik, en dat zowel aan Nederlands- als aan Franstalige kant) hebben voorgedaan. Deze ontwikkelingen worden in termen van ‘verzelfstandiging’ en ‘verwetenschappelijking’ beschreven. In het eerste geval gaat het om het ontstaan van een aparte historische subdiscipline. In het tweede geval gaat het om verschijnselen als professionalisering en academisering. Een netwerk van instellingen – vakgroepen, tijdschriften, verenigingen, congressen – wordt in het leven geroepen om de aparte status van de hedendaagse politieke geschiedschrijving mee te onderbouwen. De auteur brengt dat in verband met ontwikkelingen in het buitenland (Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland) maar moet vooral vaststellen dat Belgische academici veel voorbeelden uit het buitenland eerder geruisloos, zonder veel nieuwlichterij, overnemen, in plaats van echt trendset-tend te zijn. Zij plaatst het werk van Belgische contemporaine historici in een heel breed internationaal kader, en zoekt verbindingslijnen met bijvoorbeeld de *Annales*, de *linguistic* en *cultural turn*, Bourdieu. Hoe die beïnvloeding nu precies tot stand is gekomen, blijft echter meestal moeilijk te achterhalen en dat kan door de auteur ook niet echt duidelijk gemaakt worden. Dat hoeft ook niet te verwonderen. Onder Belgische historici is er niemand geweest die op internationaal vlak en op een theoretisch niveau een leidinggevende rol heeft gespeeld. Er kan dus ook geen discussie plaats vinden met voorbeelden uit het buitenland. Hier is eerder sprake van een algemeen referentiekader, waarbinnen Belgische historici zich kunnen oriënteren.

In een tweede, maar iets omvangrijker hoofdstuk komt de ontwikkeling van de Belgische politieke wetenschappen aan bod. Op een vergelijkbare manier behandelt Witte het proces van verzelfstandiging en verwetenschappelijking van deze discipline. Zij bespreekt daarbij de theoretische en methodologische kaders – de ‘doxa’ – van de politieke wetenschappen, waarbij ruime aandacht wordt geschonken aan de beïnvloeding door buitenlandse auteurs. Witte stelt daarbij vast dat vooral in de eerste naoorlogse decennia de scheidingslijn tussen geschiedenis en politieke wetenschappen niet haarfijn te trekken was. Pas nadien kwam daar verandering in met de opkomst van meer a-historisch, structuralistische en systeemtheoretische benaderingen. Politieke wetenschappen gingen zich ook maatschappelijk profileren, en wensten de nuttigheidswaarde van het onderzoek voor de eigentijdse samenleving te benadrukken. Daarbij kwam geen historische oriëntatie meer van pas. Met de afname van het geloof in de grote modellen – de post-modernistische *cultural turn* in de politieke wetenschappen – nam het belang van een de historische benadering weer toe. Vervolgens gaat de auteur na hoe de politieke wetenschappen zich aan de verschillende universiteiten hebben geïnstitutionaliseerd, en hoe ze zich geleidelijk hebben losgemaakt van zusterdisciplines (recht, filosofie en sociologie). Ook binnen de politieke wetenschappen heeft zich een proliferatie voorgedaan en zien we het ontstaan van verschillende subdisciplines, zoals bij voorbeeld het verkiezingsonderzoek, de polemologie, de Oost-Europa-studies, de studie van staatsvormingsprocessen en van internationale betrekkingen.

In een derde hoofdstuk gaat Witte na wat de vormen en domeinen van interactie en samenwerking (kunnen) zijn tussen Belgische contemporanisten en politieke wetenschappers. Dat kan een gemeenschappelijk gebruik van theoretische modellen zijn. Historici kunnen commenten worden van theorieën en modellen uit de politieke wetenschappen. Politieke wetenschappers kunnen de historische dimensie gebruiken voor hun onderzoek. Maar veel vaker nog zijn het bepaalde onderwerpen die aanleiding geven tot samenwerking. De geschiedenis en de politieke structuur van België geven daar voldoende aanleiding voor. Voorbeelden zijn nationalisme en nationale staat, kapitalisme en neo-corporatisme, breuklijnenmodel versus pacificatiedemocratie, verkiezingen en buitenparlementaire actie, politieke culturen en verzuiling. Witte geeft daarbij een algemene beschrijving van mogelijke samenwerkingsverbanden, en wie daarbij nauwkeurig de voetnoten leest, merkt dat veel werk van historici daarin past. Meer nog dan politieke wetenschappers vertonen zij een 'ekstergedrag' door ongegeneerd inzichten en benaderingswijzen uit de buurdisciplines te verwerken in het eigen onderzoek. In de mate politieke wetenschappers zich van de geschiedenis hebben losgemaakt, is dat bij deze laatste natuurlijk minder het geval.

Wat drijft wetenschappers van verschillende disciplines tot een mogelijke dialoog, of juist niet? Worden er bruggen geslagen of muren gebouwd? In een afsluitend hoofdstuk gaat Witte in op de verschillende factoren die dit kunnen verklaren. Het kan te maken hebben met de eigen 'doxa', met andere woorden de 'identiteit'

en de profileringsdrang van de discipline om al dan niet samenwerking te zoeken. Het 'holisme' van de historicus – alles met alles in verband willen brengen – botst wel eens met het 'particularisme' van de politieke wetenschapper. De oude tegenstelling tussen interpretatief begrijpen en causaal verklaren speelt evenzeer een rol. Vaak vervullen historici en politieke wetenschappers een andere sociale functie. De eerste is de geleerde generalist die vaak om zijn wijsheid achteraf wordt gevraagd; de tweede heeft een veel directere adviserende rol. Politieke structuren hebben soms remmend en soms bevorderend gewerkt op samenwerking. In het laatste geval kan bijvoorbeeld gedacht worden aan levensbeschouwelijk georiënteerde onderzoekinstellingen. Ten slotte tast de auteur de grenzen en mogelijkheden van de 'interdisciplinariteit' af. Disciplines zijn historisch gegroeide constructies die vervolgens hun eigen identiteit gaan canoniseren. Waar er zich raakvlakken aandienen met buurdisciplines, kunnen zij zelf beslissen of het hen al dan niet goed uitkomt om gebruik te maken van inzichten en concepten uit die andere disciplines. Dat kan hun een meer wetenschappelijke status geven, of juist niet. Eigenbelang en academische profilering spelen met andere woorden een grote rol in het al dan niet tot stand komen van 'interdisciplinariteit'.

Het is goed dat Els Witte een dergelijk boek heeft geschreven. In dit land wordt relatief weinig nagedacht over historiografie en disciplineonderzoek. Van een wetenschappelijk of academisch debat zijn de geluiden slechts zelden hoorbaar buiten een kleine kring van rechtstreeks betrokkenen. Alleen daarom al is dit met veel acribie

geschreven boek een belangrijke aanwinst. Het boek zelf is erg synthetisch, maar wie meer geïnteresseerd is in het informatieve gedeelte, moet ook het uitgebreide voetnotenapparaat lezen. Schoonheidsfouten ontsieren het geheel. De auteur hanteert niet bepaald een zwierige schrijfstijl en de uitgave van het boek door UP Leuven laat te wensen over. Wie dit boek leest, kan zich vaak ook niet van de indruk ontdoen dat de diepgang van de theoretische reflectie los staat van het praktische werk van de meeste Belgische historici en politieke wetenschappers. Het zijn scharrelaars in het veld dat door klassiekers en contemporaine auteurs uit het buitenland wordt afgebakend. Dit is geen verwijt, en ekstergedrag kan in veel gevallen een grote verdienste zijn. Het in verband brengen van het werk van Belgische historici of politieke wetenschappers met grote theoretische debatten in het buitenland, heeft soms ook iets bevreemdends. Hoe de beïnvloeding door buitenlandse voorbeelden nu precies tot stand is gekomen, wordt ook niet altijd duidelijk gemaakt. Het bevestigt alleen maar dat ze geen pioniersrol spelen, anders dan in het verleden en bij sommige andere disciplines, en zich meestal beperken tot verdienstelijke *back-benchers*. Men zou als lezer ook wensen te weten waar de auteur zelf nu precies staat in de vele debatten die ze bespreekt. Van iemand die zelf een toonaangevende rol heeft gespeeld in de Belgische historiografie had dit misschien kunnen verwacht worden. Ze heeft echter voor een nuchtere en afstandelijke beschrijving gekozen. Gecombineerd met de grondigheid

van haar analyse, kan er geen twijfel over bestaan dat Els Witte een belangrijk boek heeft geschreven.

Georgi Verbeek